

DOI 10.33930/ed.2019.5007.15(7-8)-2

УДК 141.7:165.6/.8

КОНСТИТУТИВНІ АСПЕКТИ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: УМОВИ ТА ПРОТИРІЧЧЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КООПЕРАТИВНИХ ВІДНОСИН

*CONSTITUTIVE ASPECTS OF JOINT ACTIVITY: PRERQUISITES
AND CONTRADICTIONS OF REALIZING COOPERATIVE RELATIONS*

Ф. Г. Ревін

Актуальність теми дослідження.

Колективна діяльність як специфічна галузь дослідження вже певний час є предметом активної соціально-філософської рефлексії. Водночас, зміцнення ролі процесів суспільної інтеграції, динамічне перетворення старої парадигми соціальних відносин, постання та виокремлення нових форм кооперативних взаємозв'язків та модусів взаємодії у стрімко глобалізуючому світі спонукає дослідників максимально всеохопно вивчати означене розмаїття типів і видів сумісної кооперативної практики, спираючись на різні інноваційні методи дослідження та методологічні інструменти.

Постановка проблеми. Колективні інтенційні настанови носять наскрізний характер в нашому житті. Адже саме подібні поліморфні різновиди спільної дії і покладено в основу формування та функціонування соціальної реальності. Автор, отже, має намір детально дослідити мереологічну діалектику сполук кооперативної дії, що фундують засади соціальної динаміки, дозволяючи мислити власну особистість через призму статусу різних суспільних груп, розглядати себе з точки зору нашого спільного громадського впливу, обов'язків та відповідальності, приміряти та

Urgency of the research.

Collective activity as a specific research area has long been a subject of intensive socio-philosophical reflection. The shift in the role of social integration, a dynamic metamorphosis of the societal relations paradigm, an emergence of novel forms of cooperative endeavors coupled with new modes of globalized social partnership motivates to approach this quickly growing field relying on a variety of innovative research techniques and methodological tools.

Target setting. Collective intentional attitudes are cross-cutting in our lives. Such cooperative teleological undertakings form the core of specialized studies' interest in exploring their critical relevance for the foundation and functioning of social reality. The author, thus, tasks himself with providing a scrupulous overview of the variegated modes of joint activity which allow us to view our personality through the prism of social group impact, shape and evaluate the scope of our praxeological interconnectedness, fulfill our civic duties and responsibilities while performing numerous sustainability-driven

виконувати велику кількість сумісних суспільнотворчих соціальних ролей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Разом з цим, вельми близькі за загальною проблематикою досліді спостерігаються у доробку таких вчених як В. Андрющенко, Ю. Бойко, М. Бойченко, Л. Губерський, А. Єрмоленко, А. Єрмолаєв, В. Лісовий, М. Михальченко, В. Навроцький, М. Надольний, В. Ніколаєв, Н. Петрук, О. Поліщук та у багатьох інших.

Постановка завдання. Метою даної статті є висвітлення раніше широко не досліджуваного в лоні української соціальної філософії феномену “колективної інтенційності”, здійснивши аналіз основних позицій і положень в рамках актуальної для аналітичної та континентальної філософії суспільства дискусії навколо онтологічного статусу колективної діяльності, спільної та індивідуальної праксеологічної площини інтенційних проявів, різноманітних особливостей кооперативних актів, модусів, та станів.

Виклад основного матеріалу. В статті проаналізовано сучасну парадигму та актуальний стан проблематики теоретико-практичних засад кооперативної поведінки в рамках концепції “колективної інтенційності”, що активно досліджується в лоні аналітичної соціальної філософії. Зокрема, на меті стояло розкрити сутнісні нормативні, онтологічні та психологічні аспекти полеміки щодо засадничих механізмів змісту, модальності, та природи суб'єкту сумісної праксеологічної діяльності,

social roles and functions.

Actual scientific researches and issues analysis. Critical reflection pertaining to the general foundations of the issues at hand is presented in the works of the following Ukrainian researchers: V. Andrushenko, Y. Boyko, M. Boychenko, L. Gubernskiy, A. Yermolenko, A. Yermolaev, V. Lisoviy, M. Mikhalchenko, V. Navrotskiy, M. Nadolny, V. Nikolaev, N. Petruk, O. Polishuk and others.

The research objective. The aim of this work is to shed light on the previously understudied within Ukrainian social philosophy phenomenon of “collective intentionality” by analyzing major stances in the current socio-philosophical debate pertaining to the ontological status of collective activity, individual and shared praxeological dimension of intentional manifestations, various of cooperative acts, states and modalities.

The statement of basic materials. The article examines the dominant paradigm and current research state of the theoretical and practical dimension of cooperative behavior based on the notion of “collective intentionality” scrutinized within the framework of analytic social philosophy. Accordingly, the goal was to elaborate foundational normative, socio-ontological and psychological aspects of the debate around the underlying nature of the mechanisms of content, modality, and subjects of shared praxeological undertakings, outline major points of

висвітливши апорії раціональної колективної дії, виявити розбіжності та точки перетину між позиціями та аргументацією основних сторін та напрямків в зазначеній галузі.

Висновки. Висновки, зроблені в статті, можуть бути витлумачені як підтримка гіпотези про нерозподільчий "we-mode", яка вимагає ретельного простого пояснення співпраці, що доповнює надмірно індивідуалістичний "I-mode" спільних починань, поширених в англосаксонській соціальної науці. Таким чином, при оцінці через призму індивідуального режиму особистої зацікавленості майже половина учасників стандартного експерименту вирішують співпрацювати, використовуючи підходи, засновані на наших міркуваннях, тим самим доводячи, що група людей може мати намір діяти раціональними способами для досягнення Парето-оптимальних результатів. Ще одним критичним недоліком таких моделей є їх атомістично герметична методологія, яка, незважаючи на отримання негайних логічних вигод, тим не менш, повністю ігнорує цілий ряд життєво важливих сукупних чинників співробітництва, а саме: культурна замкнутість, суспільна довіра і взаємність, які накопичуються і формуються з плином часу.

Ключові слова: інтенційність, колективізм, індивідуалізм, інтерналізм, екстерналізм, інструменталізм, холізм, редукаціонізм, натуралізм, прaxeологія, теорія раціонального вибору, кооперація, синергія, спільна діяльність

agreement, controversy and contention in positions and arguments of the principal sides and their proponents.

Conclusions. The paper's findings can be interpreted to support a non-distributive we-mode conjecture which requires a thorough mereological account of cooperation to complement an overly individualistic I-mode account of shared collaborative undertakings prevalent in Anglo-Saxon social science. Thus, if assessed through the lens of the individual self-interest mode almost half of the standard experiment participants choose to cooperate by employing we-reasoning approaches, thereby proving that a team of people can intend to act in rational ways achieving Pareto-optimal outcomes. A further critical deficiency of such models is their atomistically hermetic methodology which in spite of producing immediate logical gains nonetheless completely disregards a host of crucial real-life cumulative factors of cooperation, viz. cultural embeddedness, communal trust and reciprocity that build up and are shaped over time.

Keywords: intentionality, collectivism, individualism, internalism, externalism, instrumentalism, holism, reductionism, naturalism, praxeology, rational choice theory, cooperation, synergy, shared intentions

Актуальність теми дослідження. Колективна діяльність як специфічна галузь дослідження вже певний час є предметом активної соціально-філософської рефлексії. Водночас, зміцнення ролі процесів суспільної інтеграції, динамічне перетворення старої парадигми соціальних відносин, постання та виокремлення нових форм кооперативних взаємозв'язків та модусів взаємодії у світі, що стрімко глобалізується, загалом та в Україні зокрема, спонукає дослідників докорінно вивчати означене розмаїття типів і видів сумісної кооперативної практики, звертаючись до методології, наукової парадигми та понятійно-категоріального апарату як власного, так і запозиченого в інших традиціях і напрямках досвіду.

Постановка проблеми. Колективні інтенції носять наскрізний характер в нашому житті. Так, коли декілька осіб разом підтримують певну політичну партію, вболівають за улюблену команду, чи просто співпрацюють, переслідуючи конкретну мету, то ці (здавалося б, непримітно-буденні) аспекти життєдіяльності нерідко стають предметом специфічних досліджень в різноманітних спеціалізованих галузях, адже саме подібні поліморфні різновиди спільної дії і покладено в основу формування та функціонування соціальної реальності. Автор, отже, має намір детально дослідити мереологічну діалектику сполук кооперативної дії, що фундують засади соціальної динаміки, дозволяючи мислити власну особистість через призму статусу різних суспільних груп, розглядати себе з точки зору нашого спільного громадського впливу, обов'язків та відповідальності, приміряти та виконувати велику кількість сумісних суспільнотворчих соціальних ролей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найдавніші спроби визначення ролі згуртованої дії та соціальної злагоди у формуванні структури й гармонізації суспільного устрою, знаходимо вже у "Республіці" Платона, соціально-політичних трактатах Арістотеля ("koīnoia"), зустрічаємо у інших античних і середньовічних мислителів. Наступного етапу розвитку це поняття набуває в новочасних державно-політичних побудовах (Гоббс, Локк) та філософських творах просвітників (Руссо, Вольтер), які пропонували різноманітні теорії соціального контракту й громадського ладу та, значним чином, фігурує і розробляється у системах німецьких філософів-ідеалістів (Кант, Фіхте, Гегель). Сучасне ж поле проблематики пов'язаної безпосередньо з колективною діяльністю бере початок у поглядах А. Дюркгайма

(“conscience collectif”) та М. Вебера (“консенсусна дія”), ранніх феноменологічних позиціях М. Шелера (“чисельно тотожні емоційні стани”) та екзистенційній філософії Г. Волтер (“спільні емпатичні стани”), отримуючи подальшого розгляду в рамках аналітичної логіко-позитивістської традиції у працях В. Селларса і Е. Квінтонна (“We-Intentions”) та кульмінує щодо актуального стану полеміки серед таких дослідників як Дж. Серль, М. Братман, Р. Туомела, М. Гілберт тощо. Вивчаючи дану концепцію в більш локальному лоні, доцільно зауважити, що в українській соціальній філософії, за виключенням декількох невеликих за кількістю та обсягом екскурсів, ще не вистачає змістовних напрацювань у цій сфері. Разом з цим, вельми близькі за загальною проблематикою досліди спостерігаються у доробку таких вчених як В. Андрющенко, Ю. Бойко, М. Бойченко, Л. Губерський, А. Єрмоленко, А. Єрмолаєв, В. Лісовий, М. Михальченко, В. Навроцький, М. Надольний, В. Ніколаєв, Н. Петрук, О. Поліщук та у багатьох інших.

Постановка завдання. Метою даної статті є висвітлення раніше широко не досліджуваного в лоні української соціальної філософії феномену “колективної інтенційності”, здійснивши аналіз основних позицій і положень в рамках актуальної для аналітичної та континентальної філософії суспільства дискусії навколо онтологічного статусу колективної діяльності, спільної та індивідуальної праксеологічної площини інтенційних проявів, різноманітних особливостей кооперативних актів, модусів, та станів.

Виклад основного матеріалу. Здається очевидним, що будь-яка (соціально інтегрована) особа долучається до участі у колективній діяльності не лише на рівні її емпіричних проявів та наслідків, але, вочевидь й першочерговим чином, завдяки певній раціонально-комунікативній сполуці попередньо узгоджених кооперативних намірів. Колективно-інтенційна інтеракція, отже, включає в себе велику кількість різновидів учасників і форм у спосіб, що уможлиблює пояснення результатів синергійної діяльності індивідумів як складової ланки певної цілісно-динамічної системи усталеної взаємодії. В свою чергу, інтенційність зазвичай передбачає три принципово конститутивних ознаки. По-перше, інтенційність має зміст. Зміст будь-якого інтенційного стану, відтак, найпростіше пояснити як такий, в сутності якого, насамперед, йдеться про безпосередній об’єкт цього стану. Так,

зміст наміру відвідати науковий семінар, дещо тавтологічно, саме про те, щоб прийняти участь у зазначеному заході. По-друге, інтенційність має конкретний режим чи модус власного прояву. Саме наявність певного модусу, що маніфестується через сприйняття і скерований перебіг різноманітних специфічних ментально-емоційних станів, і є тим, що відрізняє випадок відчуття страху від феномену формування наміру, або ж стан віри чи переконання від стану воління чи бажання. При цьому, серед основних категоризованих інтенційних модусів виділяють прояви мотиваційних або, так званих, практичних настанов (наміри та бажання), когнітивних чи розумових актів (сприйняття або переконання), а також афективних емоційних станів (надії, устремління, страхи тощо). Наостанок нашої таксономії намірів, треба зазначити, що інтенційність завжди неодмінно належить певному суб'єкту, тобто будь-які випадки інтенційних станів неодмінно виступають як каталізатор діяльності конкретного індивідууму.

Водночас, важливо розуміти, що серед учасників актуальної в західній соціальній науці полеміки навколо цієї проблематики, широко поширена думка, що не існує простого, неproblemатичного способу редукування колективних намірів до чіткого набору індивідуальних інтенційних станів. Питання ж про те, що саме виступає цим синтезуючим фактором, слугуючи єднальною ланкою для одиничних інтенцій, що б формувала і прояснювала сутність своєрідного надіндивідуального локусу зрощення (*supra-individual coalescence*) в рамках сумісної діяльності, залишається вкрай спірним. Таким чином, кожен з наведених вище компонентів колективної інтенційності був, у той чи інший спосіб, запропонований як потенційне осереддя діяльній колективності. Деякі вчені, зокрема, стверджують, що групова інтенційність визначається, насамперед, спільним змістом. Інші, навпаки, апелюють до особливого "кумулятивного модусу". В той час як ще інші дослідники акцентують увагу на своєрідному плюралізованому суб'єкті як принципово конститутивному факторі колективних інтенцій. Відтак, прихильники потрактувань групової діяльності, що базується на тотожному змісті наших намірів стверджують, що для дійсно спільної для гіпотетичних суб'єктів А і Б настанови (скажімо, пофарбувати разом будинок), кожен окремо повинен поділяти цю *спільну домовленість*. Модусні моделі колективності, в

свою чергу, наполягають на тому, що сполучні фактори взаємодії мусять, насамперед, поширюватися на конкретні акти намірів. Так, на думку представників цього погляду, кооператорам А і Б треба поділяти *обопільний намір* будь-яких сумісних інтеракцій. Наостанок, суб'єктні інтерпретації стверджують, що механізм колективно-праксеологічного синтезу передбачає, що від А і Б вимагається утворити так званий *множинний суб'єкт* - плюралістичну сутність, що виключно її можна вважати виправданим прикладом спільної діяльності [9, с. 9-12].

Визнання колективного характеру будь-якого згуртованого устремління, втім, з необхідністю потребує розуміння та врахування інтересів, цілей, цінностей і обґрунтованих потреб інших людей. Разом з тим, нездатність скоординувати спільну діяльність задля отримання сумісної вигоди зовсім не означає, що взаємодіючі індивіди ведуть себе нераціонально. Навпаки, з точки зору методології, що нею активно послуговується сучасна Rational Choice Theory поведінка подібних кооперативних гравців обумовлена цілком виправданою логікою максимізації персонального бенефіту, що, однак, на виході нерідко продукує результати далекі від будь-якого прибуткового сценарію досягнення дієвої сукупності множини Парето оптимальних альтернатив [15, с. 24].

Так, наріжним інструментарієм класичного формулювання теорії раціонального вибору, за допомогою якого аналізуються численна низка проблем в рамках практичного виміру колективної раціональності, є знаменита "дилема в'язня", що завдяки моделюванню вже канонічного уявного сценарію, в рамках якого на допиті опиняється двоє підозрюваних, що через брак безапеляційних доказів їх провини піддаються певній гіпотетичній слідчій маніпуляції. Так, якщо А дасть показання проти Б, а Б відмовиться свідчити, то А буде звільнено, тоді як Б отримає 20 років; якщо ж свідчитимуть обидва, то кожен отримає по 10 років; якщо обидва відмовляться від показань, то за невелике (вже доведене) порушення обидва отримують по 6 місяців ув'язнення. З наведеного легко побачити, що якщо в'язень А веде себе як "раціональний максимізатор", він зробить вибір на користь дачі показів, бо логічно припустити, що у разі відмови Б від показань, має сенс самому свідчити і вийти на свободу; якщо ж Б свідчитиме, то, знов ж таки, вигідно, так само, дати показання і отримати 10 років, а не 20. Тож, коли припустимо, що подібним чином

розмірковує і підслідчий Б, то кульмінацією цього мисленнєвого експерименту є те, що обидва в'язні, послуговуючись “логікою соліпсичної недовіри”, в результаті отримують по 10 років, хоча могли б відбувати лише мінімальний термін [4, с. 30].

Як показує реальний досвід, рішення, що припускають кращій рівень співпраці можливі, якщо прийняти до уваги більш складні моделі взаємодії людей, що враховують час і контекст, в якому відбувається їх сумісна кооперація. На відміну від наведених у попередньому параграфі, гранично атомізованих моделей раціонального вибору, що вичерпуються лімітованою динамікою одноразової взаємодії, реальні соціальні агенти, зазвичай, долучаються до колективних інтеракцій у багаторазовому, варіабельному форматі, модифікуючи власну кооперативну поведінку в залежності від задоволеності результатом попередньої сумісної діяльності. Такі “сліди минулого” й “тіні майбутнього”, що постають як надії, пов'язуючи учасників співпраці завдяки очікуванню наступного покращення потенційної максимізації персонального здобутку, отже, можуть істотно змінювати логіку їх поведінки, вирвавши з “полону напрочуд формалізованого й гіперсхематичного розрахунку” [4, с. 30].

Додатково зазначимо, що у випадку повторюваності в реальних ситуаціях, коли раціональний розрахунок підказує, що вигідніше відмовитися від співпраці, більшість людей, однак, все ж таки обирають кооперування. Так, це відбувається не тільки коли ймовірно припустити потенційну вигоду від майбутньої взаємодії, але і коли наявне занурення в певний соціальний контекст, що базується на звичці брати участь в різних за спектром і об'ємом “кооперативних спільнотах”. З плином часу, отже, інтегруються нові і укріплюються відносини між вже знайомими членами соціумних прошарків і стратифікувань, усталюються соціальні зв'язки і росте рівень взаєморозрахунку і спільної довіри всіх членів того чи іншого співтовариства [2, с. 68-70]. Не менш важливим в даному контексті є простежити і дослідити своєрідні інтерперсональні настанови, що складаються всередині господарських і бюрократичних організацій, в рамках яких вельми розповсюджені різноманітні форми обману і порушення взятих на себе зобов'язань, що стимульовані вкрай завзятим переслідуванням персоналом власних інтересів.

У висвітлені суміжного пласту колективно-раціональної проблематики, М. Олсон у “Логіці колективної дії”, послуговуючись

моделлю базової максимізації корисності у застосуванні її до груп різного розміру доходить досить аргументованого висновку, що маленькі групи здатні здійснювати сумісну діяльність набагато краще ніж більші за розміром колективні конгломерати, адже, саме в їх межах можливий вкрай плідний збіг задоволення індивідом власних потреб, що сполучається з покращенням добровільного сприяння просуванню загальних для групи цілей. Втім, на думку вченого, навіть за такого праксеологічно синергованого сценарію не завжди досягається оптимальний для групи рівень доробку, оскільки часто виникає ефект “експлуатування” більшості меншістю. Особливо плідним для такої форми опортунізму є співробітництво в умовах сукупної діяльності досить великого колективу, де вельми важко визначити внесок окремих співробітників у загальний результат великого комерційного підприємства або ж державної організації [4, 128]. Успіх в подоланні апорій колективної взаємодії та супутнього ним опортунізму, відтак, визначається широким спектром наявних у певному соціумі взаємозв'язків, сталої структури взаємодовіри та рівня культурно укоріненого усвідомлення залежності й обопільної соціокультурної інтегрованості.

Отже, що ж саме згуртовує дії та єднає наміри двох чи більше певних осіб, роблячи їх по-справжньому колективними? Як вже зазначалося, один з підходів, полягає в тому, що відповідні цілі А і Б відносяться не до специфіки їх індивідуальних намірів, а стосуються лише сполуки змісту їх обопільних інтенцій. Відтак, співпраця А і Б, кожен з яких має власний індивідуальний намір (сумісно) пофарбувати будинок, на думку певних філософів колективності, має, так само, бути сполучена додатковим наміром спільної цілі. Саме ця взаємозалежна вимога має принципове значення для позиції, яку відстоює один з головних дослідників групової діяльності в рамках аналітичної філософії Майкл Братман, постулюючи те, що він називає синергетикою “сумісної кооперативної діяльності” [7].

На думку Братмана, персональні інтенції приймають форму: “Я маю намір, що ми “С[пільно]”, де “С” відноситься до сумісної діяльності, яка виходить не тільки з певної кінцевої щодо відповідних внесків кооперативних агентів взаємної мети, але й вимагає того, щоб дії таких кооператорів відбувалися у модусі цілковито обопільного відносно їх цілей наміру. Зокрема, вчений

переконаний, що ми можемо вважати, що маємо цілковито спільний намір (СН) тоді і тільки тоді, коли (а) я маю чітку інтенцію (СН) з усіма прозоро артикульованими консенсусними домовленостями* і (б) ви маєте таку саму інтенцію (СН*), з обов'язковою умовою визнання між нами статусу сумісної діяльності, яка полягає в чіткому формуванні та невідхильному дотриманні будь-якого потенційного “перехрестя підпланів” (а) і (б) [7, с. 100-110].

Отже, як бачимо “обопільний намір” складається з складної матриці взаємозалежних (втім, не обов'язково тотально ідентичних) супраіндивідуальних відносин, а не тлумачиться як вузол кумулятивно-інтенційного цілепокладання, або ж стан динамічно-раціональної колективної свідомості. Відповідно, щоб мати змогу долучатися до спільної діяльності, різні соціальні гравці повинні поділяти намір здійснювати цю діяльність таким чином, щоб її результати чітко корелювали з колективними вимогами, та, водночас, співвідносились з іншими планами (або додатковими намірами), що були б обопільно прозорими між ними. Слід зауважити, що опоненти наступних потрактувань одразу ж виступили з нищівною критикою подібних колективно-інтенційних побудов, вважаючи їх недоладними, адже, на їх думку, вони порушують засадничі концептуальні трюїзми колективної діяльності. Зокрема, нівелюється загальновідоме в аналітичній філософії положення про те, що кожна окрема особа (відповідно до інтерналістської моделі свідомості) продукує та здійснює лише власні наміри. Разом з цим, порушується й очевидний для інтерналістів постулат про те, що ми здатні на контрольований перебіг виключно персональної діяльності, ніяк не впливаючи на інтенційні акти чи стани жодного іншого суб'єкта.

Ще одною ланкою спростовної аргументації щодо будь-яких моделей формування колаборативної діяльності, є те, що ці моделі, зазвичай, послуговуються хибною логікою, маючи на меті підтвердити власну доцільність. Наріжна ідея даної критики, відтак, полягає у тому, що більшість вищенаведених прикладів колективних намірів лише некритично припускають їх можливість, не надаючи суттєвих роз'яснень того, як групи осіб можуть онтологічно утворювати будь-які інтенційні сполуки спільної діяльності, здебільшого апріорно приймаючи наявність цієї можливості. Пропоненти спільних інтенцій, у свою чергу, вказують

на те, що суб'єкти, що утворюють подібні кооперативні форми інтенційності, продукують цей соціально-буттєвий вимір з кожною новою інтеракцією, коли, реагуючи на наміри і дії інших, корегують власну поведінку відповідно до інтересів та з урахуванням точок перетину колективних цілей міжособової діяльності [5].

Ще одна впливова група учасників, що долучаються до аналізу колективних інтенційних станів стверджує, що колективність полягає не стільки в обопільному змісті інтенційності, а є, в першу чергу, результатом специфічного “ми-режиму”. Отже, якщо певні особи поділяють будь-які спільні наміри, то це відбувається не лише тому що кожен з них має власну індивідуальну інтенцію (нехай, і з усіма необхідними сумісними ознаками) спільної діяльності, а й через те, що ця спільність постає як непідвласна натуралістичній редукції примітивно-біологічна колективна даність. Це вкрай суттєве зміщення фокусу проблематики легше за все проілюструвати на прикладі двох його основних аспектів. По-перше, модусні теорії, зазвичай, обов'язково включають постулювання того, що міжособові відносини, що передбачають наявність спільних інтенцій, потрібно висловлювати множинним займенником “ми”. Так, у висловлюваннях на кшталт: “ми маємо намір здійснити подорож до Америки”, або “ми вважаємо, що Статуя Свободи знаходиться в США”, подібні колективні твердження не тільки вербалізуються докорінно плюральним чином, але й є своєрідним ствердженням фундаментальної колективності їх виразників.

Принагідно до цього, слушно звернутися до ще одного відомого дослідника сумісної інтенційності Раймо Туомела, який пропонує розрізняти аспекти “я - ми відношень”, акцентуючи увагу на різних статусних демаркаціях, що мають місце у групових взаємовідносинах. Зокрема, кооперація в “я-режимі” означає наявність інтенцій, притаманних індивідууму “як приватній особі”, в той час як “ми-модус”, передбачає ціле-раціональну діяльність людини як “активного члена соціуму”. Зазначені розходження, однак, вважає вчений, не повинні напряму зіставлятися з відмінностями між відповідними сутнісно розгалуженими модусами інтенційності презентованими вище. Навпаки, задум, що лежить в основі його теорії модусної колективності полягає в тому, щоб докладно і доладно пояснити різницю між практичними, вольовими, когнітивними чи афективними особливостями

інтенційних станів, що надало б концептуального підґрунтя для подальшого аналізу усього спектру колективно-інтенційних настанов [14, с. 17-36].

Прямий попередник модусних теорій колективної интенційності Вілфрід Селларс, на якого як предтечу власної позиції посилається щойно згаданий Туомела, розглядав “ми-настанови” в рамках більш широкої аксіологічної програми по узгодженню емотивізму та інтуїціонізму, яка передбачала те, що нормативні судження можуть виражати наміри людей, стверджуючи, в такий спосіб, власну інтерсуб’єктивну валідність. Селларс, зокрема, підкреслює важливу різницю між двома взаємозалежними типами я-референтних намірів. На його думку, “першочергові” я-референтні наміри відрізняються від “похідних” я-референтних интенцій, оскільки лише зміст останніх є дійсно дієвим внеском у спільні дії. Так, мій намір перемістити пішака на шаховій дошці є похідним від нашого спільного наміру грати в шахи. Визнає вчений і можливість існування так званого “інтенційного неспівпадіння”, коли задля формування спільного наміру кожен з нас має виконати власну частку, що не завжди має місце в реальних колаборативних стосунках. Відтак, наміри подекуди можуть поділятися групами в цілому та не вимагати, при цьому, щоб кожен окремий учасник мав власну интенційну настанову відповідно до загальних цілей групи. Відтак, на відміну від Туомели, Селларс пропонує проаналізувати “ми-наміри” окремого агента співпраці відповідно до механізму спільної діяльності, що на його думку складається з (1) чіткого наміру виконати власну частину интенційної взаємодії, (2) переконання, що інші, так само, виконають їх частку колективних зобов’язань, і (3) упевненості серед кооперативних гравців, що завдяки сумісним зусиллям виникнуть та будуть підтримуватися належні умови для спільної діяльності. Таким чином, якщо члени групи долучаються до виконання спільних дій, то це відбувається в силу того, що кожен з них має окремий “ми-намір”, відповідно до вищенаведеної схеми, в рамках якої колективні феномени конститууються завдяки складним структурним сполуками персональних устремлінь, інтерсуб’єктивних переконань та колективних очікувань [13].

Ще один каталізуючий щодо актуального стану дискусії внесок був зроблений Джоном Серлем, що виступив з критикою наведених раніше позицій, як типової неінтелігібельної спроби

редувати колективні інтенції до індивідуальних намірів. Американський філософ, отже, відкидає можливість зведення “ми-настанов” до “я-намірів”. Як атомарні юніти, що мають “примітивний” характер, колективні інтенції, на думку Серла, не зводяться до жодного з вищезазначених інтенційних комбінувань, а, в свою чергу, припускають наявність спільної праксеологічної платформи, що дозволяє критично та об’єктивно оцінювати обопільність зазначених інтенційних внесків [12]. Відтак, прибічники теорій, що відстоюють принциповість змісту інтенційних станів для дієвої кооперації, мають рацію, адже не визнають існування жодних форм інтенційності, що б виходили за межі діяльнійності окремих індивідуумів. Разом з цим, Серль впевнений, що ці ж позиції є некоректними, коли їх пропоненти стверджують, що “ми-наміри” можуть цілком бути зведені до сумарної сукупності “я-інтенцій”, навіть за умови наявності та визнання обопільних взаємозалежностей. Подібна редукція неодоладна, вважає філософ, оскільки мислення й ініціація спільної дії в формі “ми-настанов” є основною та невід’ємною характеристикою співпраці. Зокрема, якщо вдатися до вже згаданого прикладу, коли А і Б мають спільний намір подорожувати до США, то позиція Серла передбачає те, що кожен з зазначених кооперативних гравців виходить з (подекуди імпліцитної) ментальної настанови, яку можна висловити інтерсуб’єктивною пропозицією “Ми разом їдемо до США”, що і призводить до подальшого синергійного викристалізування синтезу обопільних намірів [12, с. 410-415]. Треба зазначити, що критика моделі колективної інтенційності запропонованої Дж. Серлем стосується саме його наполягання на тому, що позначена особовим займенником “ми” множина взаємодіючих осіб є незводимою до тези, згідно з якою інтенційність існує лише в свідомості одиничних суб’єктів. Головні опоненти його позиції відмічають, що вченому стає на заваді, обрана ним вкрай соліпсична методологія, що унеможлиблює пояснення інтерперсональних аспектів, які і є характерними для раціональної сумісної діяльності, притаманної парадигмі комунітарної солідарності.

Висновки. Наріжне поле дослідницької проблематики пов’язаної з аналізом колективної інтенційності знаходиться в значній контрадикції з сприйняттям групи як інтелігібельного агента соціального впливу, відповідальності та перетворень.

Принциповою перепорою подібних потрактувань, не тільки в рамках аналітичної соціальної філософії, але й в більш широкому колі парадигмальних англословних соціологічних вчень, виступає постулат методологічного індивідуалізму, що продукує значні труднощі для непротирічливого розуміння діяльній колективності будь-яких суб'єктів соціальних відносин. Зокрема, йдеться про логічну несумісність та онтологічну суперечливість тверджень, що виражають кооперативну діяльність як таку, що призводить до утворення вкрай амбівалентного інтенційного сплаву настанов, які не піддаються вичерпному аналізу у вихідній для досліджуваної проблематики сумарно-дистрибутивній площині. Відтак, у вирішенні проблеми формування та функціонування даної праксеологічної сукупності, багато що залежить від того в який саме спосіб (і за допомогою яких саме інтерсуб'єктивних інтенційних механізмів) досягається бажана обопільна домовленість, цілеспрямована взаємодія чи консенсусна інтеракція, що, зазвичай, досліджується в межах аналізу різноманітних колективних настанов, станів та актів, критичного осмислення багатомірних хитросплетінь індивідуальної та групової діяльності. Водночас, як було продемонстровано, спроби потрактувань окреслених вище підходів до феномену нададитивної міжособової діяльності різняться від вкрай індивідуалістичних, інтерналістських потрактувань колективного впливу на соціальну реальність до кардинально полярних концепції онтологічно-множинної суспільної суб'єктності.

Особливе місце в рамках розгляду зазначеної проблематики, відводиться більш цілісним, евристичним концепціям, що тлумачать колективну інтенційність та кооперацію як певну інструментальну модель взаємодії. Зокрема, практика приписування групам інтенційних станів виконує важливу функцію, адже це дозволяє нам передбачати та пояснювати діяльність таких соціальних утворень як корпорації, політичні партії, владні органи та інші численні інституції, що є неодмінними складниками каркасу будь-якого соціуму. Нарешті, додаткова перепора, що впливає з вищенаведеного, спровокована неадаптивним зіставленням методологічних підстав, коли застосування поліморфних пояснювальних моделей не беручи до уваги свідому соціалізовану інтеракцію індивідів, розраховуються в відірваному від життєвих реалій, абстрактному економічному просторі. До таких показників,

насамперед, належить сама необхідність взаємодії та взаємна довіра, як невід'ємний критерій постання і забезпечення міцних та довготривалих соціально-економічних відносин. Отже, навіть математично мінімізувавши ризик, ми все одно не спроможні елімінувати з, превалюючого в багатьох моделях теорії раціонального вибору, інструментально абсолютизованого рівняння, засадничих для гармонійного суспільного співіснування постулатів телеологічних та аксіологічних засад соціального партнерства, повністю редукувати сферу життєдіяльності й вимог “ми” до бажань і потреб “я”, відмовившись від ідеї про раціональність як найбільш ефективний спосіб координування реалізації сумісної кооперативної діяльності.

Суперечки щодо характеру колективності, що формує різноманітні модуси групової інтенційності, відтак, додають новий вимір до завдань і методу соціальної філософії, багатогранна проблематика якого, однак, не може бути розглянутою окремо від домінуючого вектору адекватної концептуалізації сумісної діяльності, що передбачає усунення розбіжностей, що мають місце у аналізі природи і структури “зв'язків” та “поєднуючих механізмів” у створенні різноманітних сплавів колективної інтенційності, Все це додає нових дослідницькі плідних вимірів у лоні соціальної онтології, конкретна проблематика яких заслуговує на окрему увагу та вивчення.

Список використаних джерел:

1. Блумер, Г., 1994. ‘Коллективное поведение’, Американская социологическая мысль : тексты, М. : Изд-во МГУ, 496 с.
2. Горак, Г., 2008. ‘Громадянське суспільство як інтегратор особистісних начал’, *Філософська думка*, № 3, С. 62 – 73.
3. Навроцький, ВВ., 2009. ‘Аналітична соціальна філософія про колективні феномени’, *Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць*, Вип. 10, Кривий ріг : Видавничий дім, С. 293 -301.
4. Култыгин, ВП., 2004. ‘Теория рационального выбора – возникновение и современное состояние’, *Социологические исследования*, № 1, С. 27–67.
5. Поліщук, ОС., 2015. ‘Колективна дія : соціальне пізнання і практика. Досвід філософської концептуалізації : монографія’, Тернопіль : ТОВ «Тернограф», 400 с.
6. Таран, ВО., 2009. ‘Соціальна філософія : Навч. пос.’, К. : Центр учбової літератури, 272 с.
7. Bratman, M., 1993. ‘Shared Intention’, *Ethics* 104. P. 97-113.

8. Gilbert, M., 1987. 'Modelling Collective Belief', *Synthese*, Vol. 73, P. 185-204.
9. Jankovic, M., Ludwig, K., ed., 2017. 'The Routledge Handbook of Collective Intentionality', *Routledge*, New York, 256 p.
10. Searle, J., 1990. 'Collective Intentions and Actions', *Intentions in Communication*, Cambridge : *MIT Press*, P. 401-415.
11. Sellars, W., 1980. 'On Reasoning about Values', *American Philosophical Quarterly*, 17(2), P. 81-101.
12. Tuomela, R., 2002. 'The Philosophy of Social Practices', Cambridge, UK : *Cambridge University Press*, 288 p.
13. Weirich, P., 2008. 'Collective Rationality : Equilibrium in Cooperative Games', *Oxford University Press*, 263 p.

References:

1. Blumer, G., 1994. 'Kollektivnoye povedeniye (Collective Behavior)', *Amerikanskaya sotsiologicheskaya misl' : teksty*, M. : *Izd-vo MGU*, 496 s.
2. Horak, H., 2008. 'Hromadyans'ke suspil'stvo yak intehtorator osobystisnykh nachal (Civil Society as an Integrator of Personal Principles)', *Filosofs'ka dumka*, № 3, S. 62 – 73.
3. Navrots'kyy, VV., 2009. 'Analychna sotsial'na filosofiya pro kolektyvni fenomeny (Analytical Social Philosophy on Collective Phenomena)', *Aktual'ni problemy dukhovnosti : zb. nauk. prats'*, Vyp. 10, Kryvyy rih : *Vydavnychyy dim*, S. 293 -301.
4. Kulygin, VP., 2004. 'Teoriya ratsional'nogo vybora – vzniknoveniye i sovremennoye sostoyaniye (Theory of Rational Choice – the Emergence and Current State)', *Sotsiologicheskkiye issledovaniya*, № 1, S. 27-67.
5. Polishchuk, OS., 2015. 'Kolektyvna diya : sotsial'ne piznannya i praktyka. Dosvid filsofs'koyi kontseptualizatsiyi : monohrafiya (Collective Action : Social Cognition and Practice. Experience of Philosophical Conceptualization : A Monograph)', Ternopil' : *TOV «Ternohraf»*, 400 s.
6. Taran, VO., 2009. 'Sotsial'na filosofiya : Navch. pos. (Social Philosophy : A Manual)', K. : *Tsentr uchbovoyi literatury*, 272 s.
7. Bratman, M., 1993. 'Shared Intention', *Ethics* 104. P. 97-113.
8. Gilbert, M., 1987. 'Modelling Collective Belief', *Synthese*, Vol. 73, P. 185-204.
9. Jankovic, M., Ludwig, K., ed., 2017. 'The Routledge Handbook of Collective Intentionality', *Routledge*, New York, 256 p.
10. Searle, J., 1990. 'Collective Intentions and Actions', *Intentions in Communication*, Cambridge : *MIT Press*, P. 401-415.
11. Sellars, W., 1980. 'On Reasoning about Values', *American Philosophical Quarterly*, 17(2), P. 81-101.
12. Tuomela, R., 2002. 'The Philosophy of Social Practices', Cambridge, UK : *Cambridge University Press*, 288 p.
13. Weirich, P., 2008. 'Collective Rationality : Equilibrium in Cooperative Games', *Oxford University Press*, 263 p.